

בסוד שיח

■ בס"ד ■ יום שלישי ■ פרשת ויקהל ■ י"ט אדר א' ה'תשע"ד ■ 19.02.2014 ■ גליון מס' 263 ■

תפוצה לכל
קהילות ישראל

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה
ע"י לחיצה על שמה.

פרנס על הציבור

חכמינו לומדים מבצלאל: ש"אין מעמידים פרנס על הציבור אלא אם כן נמליכים בציבור"...

המשך בעמ' 3

שו"ת חורף

יומיים לפני שהאב ז"ל נפטר, נולד לו נכד, הברית לחינוך נערכה בתוך שבעת ימי האבל על האב ז"ל. על פי מה שמבואר בחז"ל, שאם נולד בן זכר - נרפאת כל המשפחה?...

המשך בעמ' 3

סיפור אברהם

"הקצב הוא חברך בן עדן"

הקב"ה חפץ שהמצוות תיעשינה בשלמות. לעיתים ע"י מצווה אחת בשלמות האדם יכול לזכות...

המשך בעמ' 4

שביבים

- הרבנית, אשת החפץ חיים, מבקשת אמה עבריה
- על הקדשות לגבירים בשערי ספרים
- שליח שמימי
- מעשה רב: בהתנהגות לכבוד שבת

המשך בעמ' 5

"כל העדה כולם קדושים"

/ הרה"ג ר' הרשל שכטר שליט"א*

המאמר הזה נכתב בעקבות היתר שהתירו כמה רבנים, שלא שימשו דים, לנשים, להניח תפילין וכיו"ב

בריש יומא הובאה המשנה ממס' פר (פ"ג מ"ז): מטמאין היו הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו, להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים במערכי השמש היתה נעשית. וכי היכי דלא לילולו בה (לומר, הואיל וטבול יום כשר בפרה, אין צריך להיות זריזין בה בשמירת טהרה, לכך עשו בה מעלות הרבה לטהרה, וזו אחת מהן-רש"י) שכל מעשיה בכלי גללים, בכלי אבנים ובכלי אדמה, דלא לקבלו טומאה. וכן הנהיגו (שם במס' פרה משנה ב) שחצרות היו בירושלים בנויות ע"ג סלע ותחתיהם חלול מפני קבר התהום, ומביאים נשים עוברות שם ומגדלות שם את בניהם, ומביאים שוורים וכו', הרי שכל העסק של גידול התינוקות וההשתמשות בדווקא בכלי גללים וכלי אדמה וכו' הי', מפני שהקפידו חכמי המסורה שבזמן הבית, לא רק על אותן המצוות שעשו הצדוקים לגמרי שלא כדין, כגון לקבוע חג השבועות תמיד ביום הראשון (אף שיו"ט ראשון של פסח לא חל בשבת) וכגון בעבודת יוה"כ לתקן מבחוח ולהכניס בפנים, שהשיעורו לכה"ג שלא יהא צדוקי (משנה יומא יח) אלא אפילו במקרה זה של עשיית פרה, שהצדוקים החמירו בו יותר מן החכמים, דקדקו חכמי המסורה בדווקא לנהוג כפי הקולא של התושבע"פ, שטבול יום כשר לעשיית הפרה, והיו מטמאין את הכהן ומטבילין אותו, כדי להוציא מלבן וכו', להראות בדווקא שאפילו החומרות שאינן כפי התושבע"פ אין בהן ממש, ושאין לנהוג בהן. וכל זה כדי להשריש בלבנו היסוד שאין לנו אלא המסורה שלנו, הנמסרה לחכמי המסורה שבכל דור ודור והמפורשת על ידם.

והנה חדשים מקרוב באו והנהיגו הנהגה מחודשת, שהנשים יחבשו כיפות או טלית ותפילין בשעת תפילת שחרית, ולא הציגו שאלה בזה לפני גדולי ההוראה של זמננו, כנראה על פי הסברה של כי כל העדה כולם קדושים, כעין טענת קרח ועדתו, אף שאולי אין זה כוונתם, דהיינו (כפרש"י שמה ע"פ המדרש) שכולם השתתפו במעמד הר סיני. וממילא כל אחד רשאי לפסוק הלכה כפי הבנתו שלו וכפי הרגשותיו, ומדוע תתנשאו וגו', כלומר, מה צריכים לרב או לרבי לפסוק הלכות (השווה בזה דרשת רבנו הגר"ד סאלאוויטשיק המפורסמת, הובאה בקצרה בס' נפש הרב, בליקוט"ת לפ' קרח, ובס' השקפת הרב' (של ר"א בית-דין) ח"א) כל מאן-דהו שלמד בישיבה יכול לפסוק ולהכריע עפ"י שכל עצמו, ובפרט בזמננו, שאת הכל אפשר לחפש ולמצוא באינטרנט, ב"אוצר החכמה" וב"פרויקט השו"ת" של בר אילן וכדומה, וכל אחד יכול לעשות א"ע כת"ח וכמורה הוראה ופוסק אף בשאלות חמורות, כאילו יודע מעצמו את כל המקורות ואת כל השיטות בסיוע כל ה"ל". ואשר על זה ביארו (ע"ד ההלצה) בכוונת הירושלמי (רפ"ד דמאי) שעם הארץ אימת שבת עליו, שבשבת, שאיננו יכול להשתמש במחשב שלו, מיוחד הוא (הע"ה) ש"יתפסוהו" ויראו ויבינו שבאמת איננו יודע.

והתפלאתי לראות היאך שאנשים בעלי שכל מפלפלים פלפול של הבל בקשר לנדון, נשים אם רשאיות להתנדב (בתורת אינה מצווה ועושה) לקיים מצות תפילין, והראו פנים לכאן ולכאן, ודנו כאילו היינו חיים בתקופת התנ"ך (שהביאו ממיכל בת שאול) או בתקופת התנאים (שנחלקו התנאים אם נשים סומכות רשות) או בזמן הראשונים (שפלפלו לגבי בנותיו של רש"י) אכן בעו"ה - חיים אנחנו - בשנת תשע"ד - בתקופת מרד המינים נגד התושבע"פ כשהנהגה זו - עטיפת טלית והנחת תפילין - מצויה

מש"כ בסי' מפני הרב, ערך תפילין, אות א) וכאשר כן פסק רבנו ז"ל למעשה בשעתו בנדון בעלת תשובה שהייתה תלמידה בבי"ס התיכון על שם "פריש" שרצתה בדווקא להניח תפילין, והורה רבנו עפ"י דברי הרמ"א האלו למחות בידה. ואין נראה לומר שבמשך ארבעים השנה האחרונות שהשתפר המצב ביחס לטוהר המחשבה הנצרך להנחת תפילין, וכידוע לכל, ככה הייתה ההנהגה המקובלת מדורי דורות, ומי הוא זה שיהיה ויתחצץ להורות נגד פסק המקובל של רבנו הרמ"א. והשוה רמב"ם פ"י משמיטה ויובל סוף ה"ו, שהקבלה והמעשה (כלומר, הנהוג המקובל) עמודים גדולים בהוראה, ובהן ראוי להתלות, כלומר, אע"פ שדעתו של הרמב"ם בהלכה זו היתה נוטה דלא כדעת הגאונים, הכניע א"ע לפסקם, שכן ה"י הנהוג המקובל.

ואלו שמצהירים שמשנה קיבל תורה מסיני ממשכים ואומרים - ומסרה ליהושע וכו' וכו', שיש בידינו מסורת חזקה באופן פסק ההלכה, ואין שדה ההלכה כשדה של הפקר שכל הקודם זכה, וכל דאלים גבר, ומי שמקדים לפרסם דעתו דרך העיתונים או האינטרנט - הלכה כמותו, אלא העניין הוא כמבואר במדרשים, שאלף נכנסים לביהמ"ד ואחד יוצא להוראה, ואותו היחיד הוא זה ששימש את רבו ביותר וקיבל בדמו ובנפשו את דברי התורה, ושיש לו "נישואין" עם התורה, ולא רק "ארוסין" (ועמש"כ בזה רבנו בסי' דברי הגות והערכה עמ' ע"ב). וכך אמר רבנו (בדרשתו הידועה לפי קרח) שכל אדם צריך להכיר שצריך לרב או לרבי, ואפילו ת"ח שנפטר רבו, צריך תמיד לשאול לעצמו באמת (כשמציעים לפניו שאלות) מה ה"י רבו אומר בנדון זה, ובאיזה עמדה ה"י נוקט. (ושמעתי פעם מידידי יקרי הר"ר אבא ברונשפיגל שיח"י, שפעם הציע איזו שאלה לרבנו כשה"י מבקר אצל אמו בדירתה ולאחר קצת משא ומתן הכריע רבנו לקולא, והקפידה עליו אמו ואמרה שאבך לא ה"י פוסק כן, ותיכף חזר בו רבנו מהכרעתו, שאביו בודאי ה"י רבו המובהק).

וביטוי זה שאומרים כמה מהמתירים, שע"פ הלכה פעולה מסויימת מותרת, ושהמחמירים רק רוצים לאסרה מטעמים פוליטיים, איננו נכון, שגם עניין זה של שינוי המסורה מהווה חלק עצמי מן ההלכה, וכשדנים ע"ד הנחת תפילין לנשים, לא מספיק לעיין בשו"ע ה"י תפילין ובמקורות שם ולדונה כשאלה קלה, אלא, כמו כל שאלה בהלכה, צריכים לדון בנושא מכל הבחינות ומכל ההיבטים, ולא תמיד נמצא את הפסק על אותו הדף שבשו"ע שחשבנו מתחילה לעיין שם, וכמ"ש הירושלמי (דמס' ר"ה ע"פ ממרחק תביא לחמה) שדברי תורה (הרבה פעמים) עניים במקומם ועשירים במקום אחר, וכל שאלות קשות שכאלו (דלפסוק נגד רמ"א המפורש בשו"ע בודאי שאלה קשה היא, אשר בודאי צריכה כתפיים רחבות צריכים להציע בפני ת"ח מורי הוראה שיש להם היקף בידיעת ההלכה, ואין לכל מוסמך או רב מקומי, אף אם כוונתו לטובה, לחוות את דעתו בשאלה שכזו וכ"ש שלא לפרסם את דעתו הפרטית דרך התקשורת או האינטרנט, כי שאלה חמורה כזו נוגעת לכל כלל ישראל הנאמנים למסורה, ורק גדולי ההוראה רשאים להכריע בה. ואין תלונתנו בזה בכלל על הנשים שהתנדבו לקיים מצות תפילין, אלא על הרבנים (שהוסמכו כולם משיבתנו) שחיוו את דעתם המוטעת בזה, מבלי להתייעץ עם מורי ההוראה שאליהם אכן פונים לשאלות אחרות, ושפרסמו את דעתם כאילו הדבר פשוט להיות. וד' יית' יגדור פרצותינו ויאחה את הקרע הזה שנתהווה במחנינו ויטה לבנו לעבדו באמת ובתמים. (אדר א' תשע"ד)

אך ורק אצל הקונסרבטיבים, שכל הגישה שלהם להלכה מבוססת על היסוד שאכן מותר - ואף חיוב יש - לשנות מדרכי המסורה ע"פ רצונם וניהוגם של ה"עמא דבר" כל עוד שיש להם איזה "מקור" לדבר, ודווקא נקודה זו היא היא ההבדל בינם לבין האורתודוקסים. ויש כאן מלחמת אחים של מערכה מול מערכה, שהללו, הממשיכים במסורת אבותיהם שבידיהם, ואומרים שאבותינו לא שיקרו לנו, וגם אני מאמין באמונה שלמה, ככל הדורות הקודמים, שמשנה קיבל תורה מסיני; והללו צועקים בקול ואומרים שאנחנו לבד המומחים האמתיים על אמיתות ההיסטוריה, וטוענים בהחלט שמשנה לא קיבל תורה מסיני וכו' וכו', וחלק גדול מעמדתם ושיטתם הוא טענת "קרח אבינו" שכל העדה כולם קדושים וכאמור.

ונראה שרק הסומא שאין לו עינים לראות, לא יכיר מה שנמצא לפניו ממש תחת האף שלו, שהנהגה זו היא הנהגת הקונסרבטיבים, ועלול להביא לידי עוד הנהגות נגד המסורה ולהתרשלות כללית בענייני פסק והוראה (וידוע מה שהעיר הגר"ז על גדלות אביו הגר"ח סאלאוויטשיק, שה"י לו כח הבנה וכח החדירה שכזה, שה"י יכול להגיד מראש, שאם יחליטו היום ללכת בכיוון זה, שכך וכך יה"י בעוד ששים שנה, ואם יחליטו ללכת בכיוון האחר, שכז"כ יצא לבסוף לאחר ששים שנה. אבל (הפסטר הגר"ז) לי אין את כח החדירה הזה לידע מה יה"י לבסוף לאחר ששים שנה. ולאחר ששהה קצת הוסיף לומר, שאכן כמדומה לי שכן יש לי מעלה, שלכה"פ אני יכול להכיר מה שישנו כבר לפני כעת תחת האף שלי).

ודבר פשוט הוא שכמו שהקפידו חכמי המסורה שלא להרשות לנהוג אפילו כחומרת הצדוקים, והקפידו בדוקא לטמא את הכהן השוחר את הפרה ולהטבילו, כדי שתעשה הפרה בדווקא ע"י טבולי יום, כן בנד"ד ממש, דפסקי הלכה אינם נאמרים מתוך חלל ריק, אלא מתוך ההקשר (קאנטעקסט) של אותו הדור, ובדורנו אנו, כל התנאים וכל הראשונים וכל האחרונים יסכימו שהנהגה זו אסורה היא בהחלט, אע"פ שהיא לחומרא יתירה, שלא לחקות את המינים, ע"י משנה סוף פ"ב דחולין (דף מא.).

ונראה דד"ז הוא בבחינת ערקתא דמסאנא, דרבנו ז"ל אמר שערקתא דמסאנא גדרו, כל הנהגה שהיא שהפכה להיות סמל להריסת הדת, אפילו אם ע"פ הלכה היא מותרת, זה גופא (שנהפך לסמל להריסת הדת) גורם לכך שיהיה אסור. וכך התבטא רבנו בשעתו (בקשר לפרשת "מי הוא יהודי" שפתח בן-גוריון) דאין הבדל בדבר בין אם האנס הוא נכרי כאנטיכוס הרשע או יהודי כבן-גוריון, עדיין דין אותה הנהגה כערקתא דמסאנא ויהרג ואל יעבור. (וביטוי זה לענין אנס יהודי, מקורו בשו"ת אבני"ז או"ח סי' תקל"ז, ועי' סי' נפש הרב עמ' רל"ג). וכזה ידוע בשם רבנו, שכשהתחילו הקונסרבטיבים להכניס טקס בת מצוה לבנות באמצע התפילה-דוגמת הכר מצוה לבנים, הצהיר בזה רבנו שהרבנים האורתודוקסים אסורים בהחלט לעשות כמותם, שזה בבחינת ערקתא דמסאנא, ודינו שיהרג ואל יעבור.

ועי' חזו"א (חאו"ח סי' נ"ב אות ו) שאע"פ שנראה להתיר פתיחת סוכה הנמתחת שע"ג עגלת התינוק, יש לאסור פתיחת המטריה מכמה טעמים, והאחד מהם מפני שגורם פרצה. ואולי כוונתו כנ"ל, שמטריה שימשה כסמל להריסת הדת באירופא אצל הריפורם, ועל כן צריכים אנו לאסרו, אע"פ שמכח ה"י אהל עראי דמלאכת שבת ה"י צ"ל מותר.

ותמיה אני, מעיקרא מאי קסברי המתירים בזה, הלא כבר הביא הרמ"א (לאו"ח סי' ל"ח ס"ג) מהראשונים, ואין חולק עליו מכל מפרשי השו"ע שם, שבזמננו יש לכולנו בעיא של גוף נקי, אשר על כן החלטנו למעט בהנחת התפילין אף לגברים עד המינימום (כלומר רק בשעת תפילת שחרית), כאשר ביאר בזה רבנו ז"ל בשיעוריו בטוב טעם ודעת (עי' שחרית).

*הרה"ג ר' הרשל שכטר שליט"א עומד בראש הכולל של ישיבה יוניברסיטי והוא מתלמידי המובהקים של הגר"ד סולובייצ'יק זצ"ל

פרנס על הציבור

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בסדר הזה יערכו את המעלות אז תצליח הפרנסות להנהיג את הציבור בדרכי הטוב וההצלחה בחיים. אבל אם יתהפכו הסדריים, והמעלות החיצוניות תהיינה העיקר ואחריה מעלות החכמה ורק לבסוף המעלות הפנימיות של הקדושה והחסידות, כי אז תסלף הפרנסות את דרכיה.

על פי העיקרון הזה אפשר להבין את השאלות והתשובות של הקב"ה, של משה ושל ישראל. כששאל הקב"ה את משה: "הגון עליך בצלאל?" היתה כוונתו מה דעתו של משה למעלת החכמה שהיא גלויה למשה וכיוצא בו, ועל כך משיב משה: אם לפניך, מצד המעלות הפנימיות הגלויות רק לריבון העולמים, הגון בצלאל, שהיא המעלה העיקרית, כל שכן שהוא הגון מצד המעלה המשנית של החכמה. ואז אומר ריבון של עולם למשה שיציג גם בפני ישראל את השאלה: אם בצלאל הגון לפניכם מצד השלמות ההמונית? ועל כך השיבו ישראל כהלכה: תחילה על המעלות הגלויות רק לקב"ה, ואח"כ המעלות הגלויות למשה, אם בשני אלו בצלאל הגון, על אחת כמה וכמה שהוא הגון מצד המעלות ההמוניות שהן טפלות להן. ומסיים שם הרב שאגב זה אנו לומדים: "שראוי להימצא (בפרנס) ג"כ המעלות הנמוכות עם מציאות (המעלות) הגבוהות מהן".

וכך כותב הרמב"ם (הלי' סנהדרין פ"ב ה"ו): על הצורך שתהינה במנהיג ציבור גם מעלות חיצוניות המרשימות את ההמון: "כשם שבית דין מנוקים בצדק כך צריכים להיות מנוקים מכל מומי הגוף, וצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולם בעלי שיבה, בעלי קומה, בעל מראה...". והר"ן בדרשותיו (הדרוש החמישי) הקשה על דברי הגמרא (שבת צ"א): "אין השכינה שורה אלא על גיבור ועשיר ובעל קומה" שהרי אין בבעל קומה מידה טובה ולא מעלה שכלית, וכן צריך ביאור מדוע יצטרך הנביא להיות עשיר ובעל קומה? כי בגיבור נוכל לפרש שצריך להיות אמיץ לבו בגיבורים כשיוכיח עם רב? ותשובתו: של הר"ן היא כי נביא המנבא להמון צריך שישלימו לו לא רק המעלות השכליות אלא גם המעלות ההמוניות כמו "בעל קומה" להיות יותר נראה אל ההמון בענין ההידור, שיהיו דבריו נשמעים יותר. ■

חכמינו לומדים מבצלאל: ש"אין מעמידים פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכים בציבור", ממה שנאמר: "ויאמר משה: ראו קרא ה' בשם בצלאל". וכך דרשו חז"ל: "אמר לו הקב"ה למשה: משה הגון עליך בצלאל? אמר לו: רבש"ע אם לפניך הגון, לפני לא כל שכן?! אמר לו: אעפ"כ לך אמור להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: אם לפני הקב"ה ולפניך הגון, לפנינו לא כל שכן?!". ועל הדו שיח הזה יש לשאול: אחרי שיש הסכמה של הקב"ה, מדוע צריך גם את הסכמתו של משה רבנו, וכשיש הסכמה של שניהם מדוע צריך גם את הסכמתם של ישראל? את הצורך להסכמה של השלושה, של הקב"ה, משה וישראל, מסביר שם הראי"ה: שצריך שיהיו לפרנס שלושה כישורים: התכונה החשובה ביותר של הפרנס הן המעלות הפנימיות שלו כמו טהרת הלב וקדושת הנפש והמידות הפנימיות שלה, ומעלה זו אינה גלויה אלא לה' לבדו שהוא חוקר כליות ולב, אבל מעלה זו בלבד אינה מספקת, המנהיג צריך שיהיו לו כישורים מעשיים להנהיג את הציבור, שאת המעלה הזו יוכל להכיר איש כמשה רבנו. ועל שני אלו צריך המנהיג להיות גם מקובל על הציבור שידע להנהיגו בדברים ודרכים המקובלים על ההמון. ועל החלק הזה צריך להימלך בציבור אם המנהיג אכן מקובל עליהם.

לפי דברי הראי"ה מעלות הפרנס בכללן הן שלש: האחת היא הקדושה הפנימית וזך הנפש תכונות שהן גלויות רק לפני בוחן כליות ולב. השניה היא החכמה היתירה שראוי שיעוטר בה פרנס הדור כדי שיוכל לנהל בתבונה את צאן מרעיתו, מעלה זו אינה גלויה לכל אדם אלא רק ליחידי סגולה, החכמים הגדולים, שהם יוכלו לעמוד על סוף דעתו של הפרנס המורם מעם ולדעת ערכו, מה שלהמון העם אין בזה הכרה. והמעלה השלישית הם הכישורונות ההמוניות החיצוניות שהם ניכרים לכל אדם. שלושת המעלות הללו צריכות להיות מסודרות בהדרגה: העדיפות הראשונית היא השלמות האלקית, צדקת הפרנס וחסידותו האמיתית, שניה לה היא מעלת החכמה היתירה של הפרנס, והשלישית, בתחתית הסולם, היא המעלה ההמונית החיצונית. וכאשר

שו"ת חורף / הרב שבת יגל / הכולל הקהילתי רעננה

תשובה:

אתחיל בשאלה השנייה וארחיב מעט בעניין זה: השולחן ערוך כותב¹ על פי התלמוד ירושלמי² שבתקופת האבלות (עד סיום שנת האבל) מידת הדין מתוחה כנגד אותה משפחה, ולמה הדבר דומה? לכיפה של אבנים שאם נטלת אבן אחת הרי גם שאר האבנים בסכנת נפילה, כך גם המשפחה דומה לחומת אבנים שאם ניטלה אבן אחת, גם שאר המשפחה נמצאת בסכנה. וסיים השולחן ערוך 'ואם נולד בן זכר נרפאת כל המשפחה' והביאור הוא כהמשך למשל המוזכר שעל ידי לידת הבן מתמלא החלל שנפער עם פטירת המנוח ובכך מסתלק חשש ההתמוטטות³.

המצודת דוד⁴ מבאר על פי זה מה שמסופר בספר 'שמואל' ש כאשר

שאלה שנשלחה מכמה מינויים: יומיים לפני שהאב ז"ל נפטר, נולד לו נכד בשעה טובה, וכך יצא שהברית לתינוק נ"י שזה עתה בא לעולם, נערכה בתוך שבועת ימי האבל על האב ז"ל. הברית והסעודה נערכו בבית האבל כנדרש על פי ההלכה, ובמהלך הסעודה העלו הדרשנים את העניין הגדול שיש בברית בתוך ימי האבלות על פי מה שמבואר בחז"ל, שאם נולד בן זכר - נרפאת כל המשפחה. **השאלה מחולקת לשתיים:** (א) האם אכן במקרה זה שייך לציין את דברי חז"ל אלו? הרי הלידה הייתה קודם הפטירה ורק הברית עצמה הייתה בתוך האבלות, והרי חז"ל אומרים 'נולד בן זכר' ואם כן במקרה שלנו זה לא שייך? (ב) מה המשמעות למאמר חז"ל זה? האם יש לו משמעות הלכתית, או דברי נחמה גרידא, ומהו הביאור בכך שלידה של בן זכר מרפאה את המשפחה?

חודש משום שאינו שרוי בשלום, מכל מקום לאחר לידת בן זכר בתוך המשפחה כבר אפשר לדרוש בשלום האבל, ועיין שם בהערות שמרן הרב עובדיה זצ"ל אמר חידוש זה לגאון הרב שלמה זלמן אוירבער זצ"ל בעת שהגרש"ז בא לנחמו כשישב שכעה על אביו ז"ל והגרש"ז לא הסכים עמו בזה, וכן מביא מהרה"ג שריה דבילצקי שליט"א ששלל חידוש זה בהחלט, אמנם הגר"ע יוסף זצ"ל בכל זאת נקט כך מאחר שאם הבית יוסף מביא דברים אלו בשולחן ערוך בהכרח שיש להם משמעות הלכתית ואינם רק דברי נחמה.

ומעתה לשאלה הראשונה: לפי המבואר לעיל לכאורה אכן לא שייך מאמר חז"ל זה אלא בלידה בתוך ימי האבלות שהרי כך הוא לשון חז"ל 'נולד בן זכר' וכמו כן לפי המשל המוזכר לעיל אם הלידה התרחשה לפני הפטירה אם כן החלל נפער לאחר מכן ושוב לא התמלא ובהכרח שרק לידה שאחר הפטירה נחשבת, ומה יועיל שהברית נערכת בתוך ימי האבל? אמנם מדברי המהרש"ל בתשובה^ט מבואר שההכנסה לברית היא הלידה עיין שם בדבריו וצ"ע.

- א - יו"ד סימן סצ"ד סעיף ד'.
- ב - מועד קטן פרק ג' הלכה ז'.
- ג - יפה מראה סוף מסכת מועד קטן.
- ד - שמואל א' פרק ד' פסוק כ'.
- ה - שמואל א' פרק ד'.
- ו - או"ח סימן רפ"ז.
- ז - סימן רס"ה.
- ח - הלכות אבלות סימן כ"ג סעיף י"ד (עמ' ת"כ).
- ט - סימן ע' ועיין עוד ביפה מראה סוף מסכת מועד קטן.

סיפרו לעלי את הבשורות הלא טובות מהמערכה שארון האלוקים נפל בשבי ושני בניו מתו, כלתו של עלי - אשת פנחס, כרעה ללדת, ואחרי שילדה נאמר לה 'אל תיראי כי בן ילדתי' ומפרש המצודת דוד על פי הנ"ל שזו הייתה כוונתם לומר לה שאין לה יותר לחשוש ממידת הדין המתוחה על המשפחה מאחר שילדה בן ובלידת הבן נרפאה המשפחה.

הט"ז מבאר על פי מאמר חז"ל זה את מה שמבואר בשולחן ערוך בהלכות שבת שאם מנחם אבלים בשבת יאמר לו 'שבת היא מלנחם ורפואה קרובה לבוא ורחמיו מרובים' שלכאורה נוסח זה מתאים לביקור חולים ולא לניחום אבלים שייך רפואה בבית האבל אחר שהנפטר נלקח לבית עולמו? אלא שהכוונה לאחל שאותה משפחה תראה רפואה ממידת הדין המתוחה עליה וכשם שמצאנו לשון רפואה בלידת בן זכר בתוך תקופת האבל.

בשו"ת 'שיח יצחקי' רצה לחדש שבאופן שאכן נולד בן זכר במשפחה אם כן כבר יוכל האבל שנמצא בתקופת האבל לשמש כחזן בימים נוראים ואף על פי שמבואר בהלכה שאבל לא עולה חזן בימים נוראים (ובני עדות המזרח לא נוהגים כך) זהו משום מידת הדין המתוחה על האבל ולכן אין זה מומלץ שהוא ישמש כשלוחם של הציבור בימי הדין, אבל אם נולד בן זכר שכבר נרפאה המשפחה שוב אין מידת הדין מתוחה וממילא יכול לשמש כחזן, אמנם לא מסיק כן להלכה למעשה עיין שם.

בספר 'ילקוט יוסף'^ח כותב בשם אביו מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל שאף על פי שמבואר בהלכה שלא שואלים בשלומם של האבל כל י"ב

סיפור לשבת

"הקצב הוא חברך בגן עדן"

ויאמר לו התלמיד: "אנשים רבים נותנים צדקה יותר מזה, אבל הודיעני אם עשית דבר שלא יוכל כל אדם לעשות". ויחריש הקצב שעה גדולה ויאמר לו: "אדוני, זכרתי דבר שעשיתי מזה כמה שנים". ויאמר לו החכם: "מה היה הדבר?" ויאמר: "באחד מן הימים הייתי מתעסק במלאכתי, והנה אורחת כותים באה ובה שבויים רבים, וביניהם נערה קטנה בוכה במר נפש. ואקרב אליה ואמרתי לה: "בתי, למה תבכי ולמה תצעקי? ותאמר לי: אדוני, אני יהודית, ואני מפחדת שמא יוציאוני הכופרים האלו מכלל ישראל, והיה רצוני לצאת במקום ישראל אולי יפדוני היהודים מן הכותים". כשמעי דבריה, הרך לבבי וחמלתי עליה ואמרתי לה: "החרישי והאמיני כי אני אפדך!" ואלך מיד לאדוניה ואקנה את הנערה בדמים רבים, ואביא בדמיה יותר מממוני. והייתה הנערה בת שנים-עשרה שנה, והבאתיה לביתי והלבשתיה עד שגדלה. ויהי לי בן יחיד בן אחד ועשרים שנה, ויהי היום דיברתי עמו בסתר ופייסתי בדברי תחנונים ואמרתי לו: "בני, קבל עצתי ועשה מצוותי ומלא רצוני, למען ייטב לך בעולם הזה ובעולם הבא". אמר לי: "אמור מה שתצוה, כי לא אסור ממצוותיך ימין

הקב"ה חפץ שהמצוות תיעשינה בשלמות. לעיתים ע"י מצווה אחת בשלמות האדם יכול לזכות בחיי העוה"ב. מעשה על כך מובא בספר המעשיות לרב ניסים גאון:

ויהי איש אחד תלמיד-חכם, עניו וחסיד ביקש מאלוקיו להודיעו מי יהיה חברו בעולם הבא. ויצום ימים רבים, וירבה תפילה ותחנונים, עד שנאמר לו בחלום הלילה: "פלוני הקצב יהיה חברך". וייקץ משנתו דואג ונאנח, סר וזועף, ויחזור להתענות ולחלות לפני ה'. ויאמרו לו בחלום: "כבר הודעתך כי פלוני הוא חברך בעולם הבא". כשומעו הדבר נדהם, נאנח ובכה בכי גדול על דבר זה. וישמע קול קורא מן השמים: "לולי שאתה חסיד ויש בך מעשים טובים, כי בן מוות אתה! מדוע חרה לך על שאמרתי לך שפלוני הקצב הוא חברך? הידעת את אשר עשה פלוני הקצב מעשים טובים שלא יוכל כל אדם לעשותם, ומעלתו מעלה גדולה בעולם הבא!"

ויקם התלמיד בבוקר וישכס לחנות הקצב, וייתן לו שלום וישב עמו, ויאמר לו: "רצוני שתודיעני מעשיך וחסדיך בעולמך". ויאמר לו: "אדוני, אתה רואה את מלאכתי, ומכל מה שאני מרוויח אני נותן החצי בצדקה והחצי מתפרנסים ממנו אני ואנשי ביתי."

מאוויר". ואקרא את בני ואמרתי לו: "בני, אתה עשית רצוני בדבר הנערה הזאת, ועתה מלא מאויי בכל מה שאומר לך ויהי טוב לך". ויאמר לו: "כאשר עשיתי בראשונה בעבורך כן אעשה גם עתה, לא אמרה את פך". ואמרתי לו: "הנערה הזאת היא מקודשת לבלעדיך, וכבר ראיתי שטר קידושיה. והנה האיש שקידשה בכאן, והיא אסורה עליך. כעת רצוני שתתן לו כל מה שעשיתי לך מבגדים ותכשיטין, ותחזירה לבעלה, ותזכה לשכר טוב, ואני אתן לך אישה טובה מזו, ואעשה לך כפליים מזה". ויאמר לי: "כן תעשה, ואני אעשה כאשר דיברת!" ואביא את האיש האורח ואת הנערה, ואעמידם בחופה והשושבינים לפניהם, ויברכו ברכת הנישואין, ואתן להם כל מה שהיה בבית, ואוציא להם כל מה שהיה מזומן לבני, וישבו עמי ימים רבים שמחים וטובי לב, אין מחסור כל דבר, ושכחו עמלם וצרתם, עד שרצו לשוב לעירם, ואתן להם מתנות טובות וצידה לדרך ואשלחם לשלום, והייתי שואל בכל עת לעוברי דרך לשלוםם".

ויאמר לו התלמיד: "ברוך אתה לה', שהניחות לבבי ושמחתי כי אתה מחבריי לעולם הבא!

(י"אור דניאל" / מאוצר הסיפורים של הרב חנניה צ'ולק שליט"א, יו"ר "עזר מציון").

ושמאל". אמרתי: "רצוני שתישא את הנערה הזאת לאישה, ואני אעשה לכם בגדים ותכשיטין חשובים במאוד". ויאמר לי: "הנני בידך, עשה הטוב בעיניך".

וישמח לבי עד מאוד, ואתקן כל צרכם מחוט ועד שרוך נעל, לא חסרתי דבר. ועשיתי סעודה גדולה לחופה, ולא הנחתי מכל בני העיר שלא באו לשם, כולל העניים. העניים ישבו בצד בני העיר כדי שלא יתביישו, ואשים לפניהם מאכלים ומטעמים, ויאכלו וישתו שמחים וטובי-לב, זולתי שולחן אחד שלא היו אוכלין כלום. ואמרתי להם: "אחי, למה תעשו כך? שמא מצאתם במטעמי שום דופי? אמרו לי: "חס ושלום! כי לא ראינו מעולם טוב ממנו, אבל העני הזה שהושבת עמנו בוכה ודמוע ונאנח מעת שישב כאן, וע"כ לא נוכל לאכול מפני אנחתו ובכייתו". ואקח אותו בידי ואוציאהו לחוץ לבדו ואמרתי לו: "אחי, הודיעני מה לך ולמה ירע לך, אל תכסה ממני כלום! אם יש עליך חוב - אתן לך, ואם אתה צריך הלוואה - אלוה לך".

ויאמר לי: "חוב אין לי עלי ואיני צריך הלוואה, אבל אני בוכה על הנערה שתשיא אותה לבנך, שהיא מעיר פלונית ואני קידשתי אותה היום לפני כמה שנים, והיא מאורשת לי, ונשבת היא ואני אחריה באתי, והנה שטר קידושיה בידי". ויוציא השטר ואראה כדבריו. בדבריו ואמרתי לו: "התחזק והתאפק כי אני אמלא

שביבים / שאול שיף

הרבנית, אשת החפץ חיים, מבקשת אמה עבריה*

הנה פרסום ראשון של מכתב מארכיונו של ר' דוד פוטש הנמצא בספריית הרמב"ם.

המסמך נוגע לסידורי עלייתו של מרן החפץ חיים לארצנו הקדושה. ר' ישראל מאיר הכהן, "החפץ חיים" מראדין, היה מנהיג כל הגולה. פרסום רב ניתן לכוונתו לעלות לארץ ישראל באחרית ימיו. הוא התענד לעלות לארץ ישראל כחודש אלול תרפ"ה. ההכנות המעשיות נשלמו ורק מחלתה של אשתו גרמה לתכנית להתבטל. פרטים רבים מתוכניותיו של "החפץ חיים" נודעו לנו מארכיונו של ר' דוד פוטש, תושב ארץ ישראל באותה עת, שהיה איש אמונם של גדולי ישראל, והוא טיפל בכל הפרטים המעשיים שהיו כרוכים במציאת מקום מגורים וכל סידורי החיים הנצרכים לאישיות דגולה שכזאת. בכמות שונות פורסמו עיקרי הדברים.

לפנינו חשיפה של מכתב שכתב הרב מנחם מנדל זאקס, חתנו של "החפץ חיים", על נייר מכתבים של חותנו, ובו מספר שאלות ובקשות של הרבנית אשת "החפץ חיים".

חז"ל הורונו "אשת חבר כחבר" (מסכת עבודה זרה דף לט ע"ב). מכאן שראוי לדקדק בלשון הנקייה שמשתמשת בה הרבנית. כך הוא כשהרבנית מבקשת להשיג לה עוזרת בית היא שואלת: "אם אפשר להשיג בארץ ישראל אמה עבריה".

להלן נוסח המכתב במלואו:

יום ה"א לחודש תמוז תרפ"ה ראדון

כבוד הג' הנכבד מ"ו באמת רחים ומוקיר רבנן כמר ר' דוד פאטאש. אחדשה"ט! הנני לבקשו בשם הרבנית תח"י כי כאשר שמעה שאין דרך לעשות באה"ק כיריים בבית ע"כ היא בחפצה שלא ישונה הבית מבתינו פה היינו לעשות כיריים ותנור לבשל בבית ולא בחצר.

וכן שואלת אם אפשר להשיג בא"י אמה עבריה ומה תהא משכורתה, שאפשר ששוה הדבר להביא איזה עבריה מפה, ואם כן הדבר איך אפשר להביא הדבר לפועל. והנה כבר הריצתי מכתבים אחדים לך והנני להטריחו גם בזה. אנא לתת תשובה בהקדם האפשרי, כי נחשוב לעשות דרכינו בע"ה בחצי אלול ואז נודיע לך בפירוט - באין יותר אברכו בחו"ש דו"ש מנחם מנדל זאקס.

*מתוך הבלוג "עם הספר" של ר' אבישי אלבוים, מנהל ספריית הרמב"ם.

על הקדשות לגבירים בשערי ספרים*

לבניין המשכן התבקשו בני ישראל לפתוח את לבם ואת כיסם ולתרום כסף וזהב להקמתו. מצווה לתרום להקמת בית כנסת או להשתתף במימון בת מדרש. כך נדיב עם נתבעים גם לממן הוצאת ספר תורני. נתבעים ותורמים. על פי רוב התודות לכל אלו שסייעו בהוצאת הספר יירשמו בהקדמת המחבר או בהקדשות הנדפסות בתחילת או בסוף הספר. נדיר הוא שמדפיסים עותקים מיוחדים הנמסרים לתורמים ובכל שער נדפס שם תורם שונה.

לפניכם דוגמא אחת כזאת:

ספר "ימים אחדים" נדפס בליוורנו בשנת תק"נ (1790) ע"י הרב יוסף אזוביב, שהיה דיין באלג'יר.

הספר זכה להסכמה של הרב החיד"א (חיים יוסף דוד אזולאי). המחבר מודה בהקדמתו לרשימה ארוכה של אנשים מאד שתמכו בו. הרשימה חריגה בהיקפה ומונה שבעה עמודים!

בספריית הרמב"ם שני עותקים של הספר. בהשוואה של השער בין שני העותקים מצאתי שינוי קל.

עותק אחד הוא סתמי ואילו בעותק השני הדפיס המחבר הקדשה "לשם היקר ונכבד יוסף גורנו":

חפשתי במאגרים אחר עותקים נוספים של הספר ומצאתי ב-Hebrewbooks הקדשה אחרת!

"לשם הגביר המרומם הפרנס המפואר יעקב חי אירגאס".

חיפשתי בתוך שולל השמות המופיעים בהקדמת המחבר לספר ומצאתי את שני הגבירים הנכבדים:

אני מניח שבדיקה של עותקי הספר בספריות אחרות תעלה הקדשות נוספות של ספר "ימים אחדים" לגבירים שתרמו מהונם להדפסתו. אודה לכל מי שיעדכן אותי בעותקים שכאלו. פניתי לידידי, ר' יוסף לייכטר, מקטלג ספרות רבנית בספריה הלאומית, ובקשתי שיבדוק אחר דוגמאות נוספות של הקדשות עותקים לנדיבים. בעזרת מאגר מפעל הביבליוגרפיה העברית ובתוספת ידע אישי מצא ר' יוסף את הכריזות הבאים: חזות קשה. סביוניטה ש"כ (1552), מורה נבוכים. סביוניטה ש"ג (1513), תשביץ. אמשטרדם תצ"ח (1738), משבצות זהב. ליוורנו תרי"א (1851), שמן ששון, ירושלים תרכ"ט-תרנ"ו (1869-1896). אשמח לקבל מידע על ספרים נוספים.

*גם קטע זה ראה אור בבלוג של ר' אבישי אלבוים, מנהל ספריית הרמב"ם.

שליח שמימי

רבי בונם מפשיסחה נולד בשנת תקכ"ה והלך לבית עולמו בגיל 62. הוא למד אצל רבי מרדכי באנט. ולאחר מכן עסק במסחר. וכן למד רוקחות ומדעים. לימים התקרב לחוזה מלובלין. וכן ליהודי הקדוש מפשיסחה. בהיותו בגיל 51 המשיך דרכו של היהודי הקדוש. נהג היה לומר שכאשר הוא הולך למסחר, הרי הוא מברר ניצוצות קדושה רבים, כיון ששם בשדה אין הרבה יהודים. ומעשה ברבי בונם מפשיסחא שכאשר היה כבר לאדמו"ר התלבט בדבר סעיף בשולחן ערוך בסימן רמ"ג שכותב שם הרמ"א, שאין לנו דין תלמיד חכם בימינו לעניין שמי שפוגע בתלמיד חכם צריך לתת לו 5 דינרי זהב. תמה רבי בונם, הרי ראיתי את היהודי הקדוש וכן החוזה מלובלין שהיו צדיקים עליונים?!

לפתע נכנסה בתו של רבי ירחמיאל מפשסחא בת ה-4 והניחה ספר על השולחן של הרבי ויצאה. פתח הרבי את הספר והנה זהו ספר "שבט מוסר" לרבי אליהו הכהן מאיזמיר. פתח הרבי את המקום בו היה מסומן הספר והנה כתוב שם, שאף שהראשונים היו כמלאכים, מכל מקום גם בימינו אנו, ישנם צדיקים גדולים ותלמידי חכמים. שמח הרבי מאוד אך תמה מי הוא זה שיש לו רוח הקודש לדעת

שבדיוק בדבר זה הרבה באותו דקה. לימים פגש את רבי ירחמיאל ושאלו, והלה ענה שאין לו מושג מדוע הביאה בתו ספר זה. קראו לילדה ושאלוה - ואמרה שזקן בא ונתן לה את הספר. אמר רבי בונם אין זה אלא רבי אליהו הכהן מאיזמיר ככבודו ובעצמו. ומאז לעולם השאיר ספר זה על שולחנו והיה לומד בו לעתים תכופות. ואף כתב בצוואתו להוריש את הספר לתלמידו רבי חנוך הכהן. לימים אמר רבי בונם: ספר שבט מוסר עשה אותי יהודי!!!

מעשה רב: בהתנהגות לכבוד שבת / המלקט: הרב אברהם אסולין

א. מספרים על הקדוש רבי דוד רפאל בירדוגו זצ"ל (בנו של הקדוש, אדמו"ר רבי יעקב בירדוגו המכונה "החכם זיע"א מעיר מכנאס שבמרקו"), שהיה עוזר לאשתו ביום שישי בהכנות לשבת, וכאשר היה מקלף הירקות בעזרת האולר המיוחד רק לעבודות לכבוד השבת, היה אומר תהלים ומקלף, כדי שלא להתבטל חלילה אפילו רגע אחד מדברי תורה. (ילקוט שבט ח"ח דף ל).

ב. הגאון החסיד רבי יוסף אוחיון זצ"ל בעל הספר "אבקת רוכל" ורב עיר (העלו עצמותיו לעיר הקודש צפת ת"ו), למרות זקנותו היה מקפיד למרות המים הקרים, לבוא מידי יום שישי לטבול במקווה הנמצא בחצר בית הכנסת. ושהה זמן רב במי המקווה הקרים.

ג. הרה"ג רבי כליפה אלמליח זצ"ל, רב העיירה אולדמנצור במרוקו, היה לומד מדי יום שישי עם התלמידים על פרשת השבוע. הוא היה קורא מתוך ספר התורה שהיה מוציא מההיכל, והתלמידים עומדים משני צידיו עם חומש ומתקנים אותו אם טעה. התלמידים ידעו לציין, כי מעולם לא קרה שרבונו טעה, פעמים היה רבונו טועה בכוונה כדי לדעת אם התלמידים אכן עוקבים אחריו וערניים מספיק. אגב, גם הצדיק הבכא סאלי נהג לקרוא שניים מקרא מתוך הספר תורה מדי יום שישי (מפי הרב אברהם מוגרבי).

ד. נפסק בהלכה כאשר הסוחרים, מעלים את מחיר הסחורה בשוק, הרבנים אוסרים לקנותה עד ירידת השער, היה מעשה באולדמנצור ביום שישי, הרה"צ רבי כליפה אלמליח עבר בשוק ובדרכו חלף ליד דוכן, ושמע ערבי מוכר ארבעה קלחי צנון בפרנק. והנה ערבי אחר צועק שלושה צנון בפרנק, שאל רבונו את הגוי, למה העלית את המחיר, ענה הגוי בגסות רוח אם המחיר יקר אל תקנה. בשמוע רבונו את דבריו המחוצפים, שלח שליחים למלאח שאין לקנות מגוי פלוני סחורה, והנה הגוי רואה שאין היהודים באים לקנות ככלל יום שישי, והנה עבר יהודי ליד הדוכן, שאל אותו הגוי האם נפטר לכם מישהו מהקהילה שאין אתם באים לקנות לכבוד שבת. ענה היהודי: פגעת ברב הקהילה, ובנוסף העלית את המחיר. שמע הגוי את דבריו, ניגש מיד לרבונו נישק את ראשו ובקש את סליחתו.

ה. כל השבוע הנשים היו אופות לחם משעורה, ולכבוד שבת קודש היו אופות מחיטה, שהיא יותר משובחת ויקרה (מפי רבי שלמה פחימה. פניני המדות מתורת רבותינו, המחכה לתורם שיוציא הספר לאור).

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

עיצוב ועריכה גרפית:

אימייל: gilwein26@012.net.il

גיל ויין
עיצוב גרפי

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net